

Edward R y m a r, *Klucz do ziem polskich, czyli dzieje ziemi lubuskiej aż po jej utratę przez Piastów i ugruntowanie władzy margrabiów brandenburskich. Z dziejów regionu lubuskiego. / Der Schlüssel zu den polnischen Ländern oder die Geschichte des Leubuser Landes bis zu dessen Verlust durch die Piasten und der Festigung der Herrschaft der Brandenburger Markgrafen. Aus der Geschichte des Leubuser Landes, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, Gorzów Wielkopolski 2007, ss. 271, ilustr., mapy.*

Coraz częściej (choć jeszcze nie w wystarczającym stopniu) pojawiają na rynku wydawniczym dwujęzyczne prace naukowe i popularnonaukowe, które mają ambicje dotarcia do zagranicznego czytelnika. Również praca Edwarda Rymara pretenduje do tych prac i to nie tylko ze względu na temat. Część polska ze wstępem liczy 131, niemiecka zaś 140 strony. Nie byłoby w tej pracy nic nowego, gdyby nie temat, który powinien zainteresować nie tylko czytelnika regionu lubuskiego. Wielki znawca tematu, jakim jest Rymar, prezentują go w sposób przystępny i oryginalny w podwójnym stopniu: temat sam w sobie, jak i temat stanowiący część koncepcji autora dotyczącej początków państwa polskiego i jego stosunku do Rzeszy Niemieckiej, nieco odbiegającej od opinii panującej w historiografii polskiej.

Praca dzieli się na trzy podstawowe rozdziały z wieloma podrozdziałami, w których autor omówił dzieje ziemi lubuskiej w porządku chronologicznym: rozdz. I: „Za pierwszych Piastów, II: „W Polsce dzielnicowej (1138–1249)” i III: „Kondominium magdebursko-śląskie (1249–1250)”. Historyczną ziemię lubuską dzieli dzisiaj państwowa granica polsko-niemiecka, przebiegająca na rzece Odra. Mimo że dzieje ziemi lubuskiej mają dość bogatą literaturę przedmiotu, to dotychczas brakowało w historiografii polskiej osobnego opracowania historii regionu lubuskiego do czasu „zerwania politycznego związku ustrojowego z resztą ziem polskich, przez wtopienie w struktury państwa brandenburskiego w drugiej połowie XIII wieku”. Czytelnik musi sobie uświadomić, że od tego czasu losy tej ziemi toczyły się oddzielnie i odmienne od pozostałych polskich ziem piastowskich przez okres aż prawie 700 lat.

Temat skłonił autora do zajęcia się m. in. takimi zagadnieniami, jak kwestia plemienna „Lubuszan” i Słupian, rzekomy niemiecki obszar trybutarny na ziemi lubuskiej, problem jej przynależności do Śląska czy Wielkopolski, dzieje tego obszaru w okresie rozbitcia dzielnicowego, w tym pod panowaniem Wettynów, i utrata jego lewobrzeżnej części. W końcowym rozdziale autor skoncentrował się na omówieniu legnickiego aktu Bolesława Rogatki z 20 kwietnia 1249 r., w którym książę piastowski scedował ziemię lubuską na rzecz arcybiskupa magdeburskiego Wilbranda. W pracy został przytoczony nie tylko tekst łaciński tego aktu, ale również jego polskie tłumaczenie i obszerny doń komentarz, wyjaśniający wiele

kwestii, ułatwiający tym samym czytelnikowi zrozumienie jego treści. Za to ze strony użytkownika należą się autorowi gorące słowa podziękowania. Z zapisów aktu poznajemy również dość dokładny opis granic kasztelani lubuskiej, który autor skomentował, i nie tylko.

Jakkolwiek w zamierzeniach księcia Bolesława Rogatki akt ten miał być jedynie manewrem politycznym, dokonany w chwili szczególnego zagrożenia, tak by go zmienić lub zlikwidować przy najbliższej korzystnej okazji po jego zwycięstwie w śląskim sporze dynastycznym, to okazało się, że na wieki zmienił on losy tej ziemi, a książe otrzymał w polskich źródłach narracyjnych opinię złego władcy. Z właściciela książe stał się lennikiem lewobrzeżnej części ziemi lubuskiej, która nabrała formy feudalnego kondominium kościelno-państwowego, którego nie udało się już nigdy odzyskać. Mimo tego najnowsza historiografia polska okazała się bardziej łaskawa w ocenie księcia, uznając krok Rogatki jako przejaw jego politycznego realizmu. Dalsze konsekwencje tej decyzji i kolejnych wydarzeń historycznych to przejęcie lennej połowy ziemi lubuskiej Rogatki przez magnatów brandenburskich dynastii askańskiej już w 1250 r. Stąd utrata tego „klucza kraju”, o który rozbijała się dotąd cała ekspansja feudałów niemieckich w tym regionie na ziemie polskie i pomorskie, ułatwiła dalszy niemiecki *Drang nach Osten* w następnych latach, czego wyniki przetrwały aż po rok 1945.

Ciekawa i pouczająca lektura skierowana nie tylko do zawodowych historyków, ale do wszystkich miłośników ziemi lubuskiej po tej i tamtej stronie Odry.